

УДК: 338.45

Гопкало О.І.

ІНОВАЦІЙНІ ФАКТОРИ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

Проаналізовано існуючі підходи до визначення інноваційно цілеорієнтованих елементів ресурсного потенціалу промислового підприємства. Встановлено основні чинники, що зумовлюють недостатній розвиток інноваційної діяльності в Україні.

Ключові слова: ресурсний потенціал, цілеорієнтовні елементи, інновація, інноваційна діяльність

The existing approaches to defining the goal-directed elements of innovation resource potential of industrial enterprises were analyzed. The basic factors that cause poor development of innovative activities of enterprises in Ukraine were defined.

Keywords: resource potential, goal-directed elements, innovation, innovative activity.

В сучасних економічних умовах значну роль у забезпеченні ефективного функціонування промислових підприємств відіграє управління ресурсним потенціалом підприємства не лише з метою скорочення витрат, а й з метою забезпечення ефективної інноваційної діяльності підприємства, як підґрунтя їх подальшого розвитку. Сучасний стан промислових підприємств характеризується високим рівнем застарілих технологій та зношеності устаткування, браком обігових коштів, архаїчною організаційною структурою, що негативно впливає на інноваційну сприятливість багатьох підприємств. [5] Так, за період з 2004 по 2007 р.р. кількість інноваційно активних промислових підприємств серед підприємств добувної промисловості зменшилась з 2,7 % до 1,6 %; найбільших обсягів інновацій у промисловості у 2007 р. (75,7%) припадає на комплексну механізацію та автоматизацію виробництва, що свідчить про необхідність спрямування управління ресурсним потенціалом підприємства на розвиток ефективної інноваційної діяльності підприємства з метою забезпечення сталого розвитку підприємства не лише сьогодні, а й на перспективу.

Проблемам побудови ефективного механізму управління інноваційною діяльністю підприємств присвячено багато робіт вітчизняних та закордонних вчених. Проте сучасний стан інноваційної діяльності підприємств свідчить про необхідність подальшої розробки цього питання, у зв'язку з практично відсутніми дослідженнями у сфері визначення інноваційних факторів ресурсного потенціалу підприємства з метою інноваційно спрямованого вдосконалення механізму управління ресурсним потенціалом підприємства як основи сталого розвитку його діяльності.

Метою даного дослідження є визначення інноваційно цілеорієнтованих елементів ресурсного потенціалу підприємства для подальшого вдосконалення механізму управління ресурсним потенціалом підприємства як основи сталості і ефективності його інноваційної діяльності.

Основним напрямком у визначенні інноваційно цілеорієнтованих елементів ресурсного потенціалу є дослідження взаємозв'язку між інноваційним та виробничим процесом, і загалом можливість їх поєднання й визначення умов здійснення певних інноваційних рішень з погляду конкретних підприємств, що концентрується в такому понятті, як «інноваційний потенціал» [1]

За результатами аналізу існуючих досліджень у галузі визначення структури та механізму управління інноваційним потенціалом підприємств, доцільно виділити два основні напрямки, що пропонують розглядати «інноваційний потенціал» як:

1) «інтегровану сукупність матеріального потенціалу та потенціалу інтелектуального, що включає до себе всі наявні матеріальні і нематеріальні ресурси підприємства, які використовуються у інноваційній діяльності підприємства та забезпечують досягнення конкурентних переваг шляхом розроблення і запровадження інновацій» [7]. Більш конкретизованим у цьому напрямку є підхід до визначення інноваційного потенціалу Соболевої Т.О., яка пропонує вважати інноваційним потенціалом підприємства «його здатність створювати і (або) впроваджувати інновації через залучення та ефективне управління інноваційними складовими науково-технічного, виробничо-технологічного, кадрового та фінансового потенціалів для реалізації інноваційних цілей підприємства». [6];

2) «узагальнену характеристику можливостей підприємства здійснити вперше чи відтворити (сприйняти) ефективні нововведення на підставі використання власних та залучених ресурсів» [8]. Споріднену точку зору на визначення інноваційного потенціалу підприємства, а саме пропонують розглядати «інноваційний потенціал» як сукупність можливостей та ресурсів підприємства, мають такі вчені, як Колесников Є.В.[1], Панчева Л.А.[3], Рудика О.В.[4], Яковлева Н.Г.[10].

З огляду на необхідність встановлення зв'язку інноваційного та ресурсного потенціалів підприємства доцільно розглянути другий напрямок досліджень, серед яких найбільш емним є визначення «інноваційного потенціалу підприємства» як цілеорієнтованої комбінації інноваційних ресурсів та каталізаторів, які уможливають використання цих ресурсів для досягнення мети інноваційної діяльності, підвищення рівня конкурентоспроможності і стратегічного успіху підприємства. При цьому *інноваційні ресурси* підприємства розглядаються як детермінанти, що визначають спроможність системи до інноваційної діяльності та виступають її джерелами, а умови, що забезпечують оптимальне використання інноваційних ресурсів для досягнення стратегічної мети підприємства, виступають *каталізаторами*. [2]

З огляду на вищевказане очевидно, що здатність підприємства займатися інноваційною діяльністю визначає не лише наявність інноваційних ресурсів, необхідних для впровадження інноваційної діяльності та виробництва інноваційних продуктів, а присутність сукупності взаємодіючих та взаємопов'язаних інноваційних ресурсів та відповідних умов, що забезпечують їх ефективне використання у процесі інноваційної діяльності. Це дає можливість говорити про «інноваційні складові» або «інноваційні фактори» ресурсного потенціалу підприємства.

Виходячи з результатів аналізу сучасних досліджень у галузі інноваційного потенціалу підприємства доходимо висновку, що перелік «інноваційних факторів» не є вичерпним і чітко визначеним.

Найбільш узагальнюючим є виділення двох основних «інноваційних складових»: матеріальні ресурси інноваційної діяльності та інтелектуальний потенціал, кожна з яких має специфічні цілі використання і розвитку, підпадає під вплив різних чинників і, залежно від рівня розвитку, може бути зарахована до сильних або слабких сторін підприємства. Комбінація двох складових інноваційного потенціалу – матеріальної та інтелектуальної – відображає все різноманіття можливих станів інноваційного потенціалу промислового підприємства. [7]

В межах ресурсного підходу Яковлева Н.Г. виділяє три основних складових, які забезпечують інноваційну діяльність ВАТ, а саме: а) основний капітал, який здатний до продукування інновацій; б) інтелектуальний капітал, який складається з інтелектуальної власності та інтелектуального кадрового потенціалу (людського капіталу); в) фінансовий капітал, який забезпечує самофінансування розвитку ВАТ. При цьому слід зазначити, що на більш високому рівні деталізації пропонується відносити до «інноваційних факторів»

кадрові, науково-технічні, виробничо-технологічні і фінансово-економічні ресурси, необхідні для здійснення інноваційної діяльності, які здатні продукувати інновації за наявності сприятливих умов.[10]

Колесников Є.В. вважає ключовими організаційну, фінансову, матеріально-технічну, трудову та ринкову складові. При цьому вказує на необхідність розглядати «інноваційні складові» як окремі об'єкти економічних досліджень, що дозволяє найбільш повно розкрити та врахувати їх окремі властивості при визначенні загальної оцінки інноваційного потенціалу суб'єкта господарювання.[1]

Найбільш структурованим є визначення «інноваційних факторів» ресурсного потенціалу підприємства у залежності від виду інновацій, для впровадження яких задіяні відповідні складові ресурсного потенціалу, запропоноване Соболевой Т.О., а саме при класифікації пропонується виділяти інновації за формою втілення та відокремлювати матеріальні (нова продукція); інформаційні (ноу-хау, нові методи управління); матеріально-інформаційні (нова виробнича технологія) інновації. Даним підходом запропоновано виділяти основні та забезпечувальні інновації. До основних інновацій відносяться нові продукти та послуги, реалізацію яких підприємство розглядає як місію свого існування на ринку. Нові ресурси, обладнання, зміни оргструктури тощо, необхідні для створення та реалізації основних інновацій, виступають як забезпечувальні інновації.[6] Зазначений підхід дає можливість не лише визначити інноваційні фактори ресурсного потенціалу підприємства у залежності від виду інновацій, а й ранжувати визначені інноваційні фактори за ступенем їх участі у інноваційній діяльності підприємства.

Таким чином, аналіз існуючих підходів дозволяє зробити висновок, що обсяг та структура інноваційно цілеорієнтованих елементів ресурсного потенціалу підприємства залежить від виду та обсягу запроваджуваних конкретних інновацій на кожному окремо взятому підприємстві. Доцільно зазначити одноставність декількох вчених щодо надання головної ролі серед інноваційних складових ресурсного потенціалу інтелектуальному капіталу, який складається з таких основних елементів, як кадровий інтелектуальний потенціал та інтелектуальна власність. [8,10] Хоча, при цьому зауважено, що інноваційна діяльність, джерелом якої є розумова праця людини, має такі характерні особливості: висока капіталомісткість; значний період окупності інвестицій; високий ступінь ризику її здійснення.[6]

Як і раніше, особливого значення в сталому інноваційному розвитку підприємства набуває розв'язання процесу фінансового забезпечення інноваційних рішень, бо ризик незадовільного фінансового забезпечення інноваційного рішення може розглядатися як узагальнюючий з погляду розвитку інноваційного потенціалу підприємства в цілому. Тож обґрунтування рекомендацій та пропозицій щодо розвитку інноваційного потенціалу підприємства з погляду фінансового аспекту відповідної діяльності слід вважати базою для втілення прийнятних інноваційних рішень. [1]

Сучасний етап науково-технічного розвитку потребує від підприємств України створення нового організаційно-економічного механізму управління інноваційною діяльністю. Підґрунтям розробки та впровадження такого механізму є забезпечення умов оптимального використання інноваційних складових ресурсного потенціалу підприємства для досягнення тактичних цілей та стратегічної мети підприємства. Зазначені «умови» визначені «каталізаторами» інноваційного процесу і на думку Новікової І.В., до їх складу доцільно відносити мотиваційний механізм, інноваційну культуру підприємства та його організаційно-управлінські елементи. [2] На думку деяких вчених першим кроком щодо формування інноваційної стратегії розвитку підприємства є розроблення й прийняття місії та філософії організації. Без цього рішення та дії керівництва й працівників будуть виходити з

особистих уявлень про цінності організації [8] На думку автора підґрунтям розвитку внутрішніх «каталізаторів» інноваційної діяльності окремих підприємств є оптимізація основного зовнішнього каталізатору інноваційної діяльності підприємств в-цілому - вдосконалення державної політики у сфері координації та підтримки інноваційно орієнтованих підприємств. Вдосконалення даного «каталізатору» повинно бути спрямоване на забезпечення основного «каталізатору» розробки і впровадження інноваційної політики підприємства – фінансового стимулювання інноваційних процесів на підприємствах з боку держави. Становлення внутрішніх «каталізаторів» інноваційного напрямку розвитку підприємства знаходиться у прямій залежності від темпів та ефективності вдосконалення основних зовнішніх «каталізаторів».

У сучасних економічних умовах, для більшості інноваційно орієнтованих промислових підприємств досягнення тактичних цілей простого виживання домінує над стратегічними цілями розвитку підприємства, а брак фінансових ресурсів спонукає більшість підприємств відмовитись від досягнення стратегічних інноваційних цілей на користь впровадження разових інноваційних проєктів. Доцільним все ж є зосередження не на скороченні обсягів реалізації інноваційних рішень, а на оптимізації ресурсних затрат при їх впровадженні. При цьому слід звернути увагу на стратегію оптимізації витрат, запропоновану Русіною А.С. [5] Основним принципом даної стратегії є оцінювання витрат за кожним з проєктів і вибір таких проєктів, що дозволяє найбільш повно у комплексі задіяти власні ресурси підприємства та забезпечити скорочення термінів упровадження зі збереженням або зростанням запланованої прибутковості При цьому під оптимізацією витрат розуміється їх розподіл для впровадження однієї інновації або вибір найбільш оптимальної інновації (пакету інновацій) для впровадження в існуючих умовах, з подальшою індивідуальною оптимізацією кожної з вибраних інновацій. Основним критерієм оптимізації є максимальне використання ресурсів, які дублюються, що дозволяє знизити загальні витрати на впровадження пакету інновацій порівняно з сумою індивідуальних витрат на впровадження кожної з них.

Виходячи зі стратегії оптимізації витрат на інноваційні проєкти, ресурсні витрати підприємства на впровадження інновацій для тимчасового уникнення технологічного відставання невинувато перевищують інноваційні витрати підприємств у межах стратегічної інноваційної політики підприємства.

Занизький рівень інноваційної активності підприємств України має декілька основних пояснень. Серед основних чинників, які зумовлюють недостатній розвиток інноваційної діяльності в Україні є: відсутність сформованої інноваційної інфраструктури; недосконалість законодавства; відсутність механізмів комерціалізації результатів завершених науково-технічних розробок та передачі їх до сфери виробництва; відсутність системи стимулювання інноваційної діяльності. [9] Також, за результатами проведених досліджень встановлено, що для значної кількості інновацій не існує прямої залежності між ефектом, який одержує підприємство або власник, та ефектом, який отримує національна економіка від цієї інновації в цілому. [8] А в сучасних економічних умовах для більшості підприємств вагомим та визначальним чинником на етапі прийняття рішення про доцільність впровадження інновацій є прибуток. Та все ж, підтримання інноваційного процесу є основою для перспективного розвитку підприємства, що повинно спонукати власників після вдалої інновації та отримання очікуваного прибутку не захоплюватися його обсягами, а планувати та розробляти нові інновації.

Незважаючи на те, що головною проблемою, що гальмує розвиток високотехнологічного сектора економіки, залишається відсутність фінансування та недостатньо ефективна державна інноваційна політика. [9], запровадження ефективного механізму управління інноваційно цілеорієнтованими елементами ресурсного потенціалу підприємства є тактичним завданням кожного підприємства, що має на меті довгостроковий

сталий розвиток. Саме тому питання визначення ефективного організаційно-економічного механізму управління ресурсним потенціалом підприємства у контексті реалізації його інноваційної політики потребує подальшої розробки та вдосконалення.

Література:

1. Колесников Є.В. Фінансова складова результативності використання інноваційного потенціалу промислового підприємства: Автореф. дис.. канд. екон. наук: 08.00.04 - Харківський національний економічний ун-т. — Харків, 2007. — 20с.
2. Новікова І.В. Інноваційний потенціал підприємства: оцінка та фінансово-інвестиційне забезпечення розвитку: Автореф. дис.. канд. екон. наук: 08.06.01-Київський національний економічний ун-т. — Київ, 2003. — 16с.
3. Панчева Л.А. Формирование эффективной системы управления инновационным потенциалом промышленного предприятия на принципах инвестиционно-производственного менеджмента: Автореф. дис.. канд. екон. наук: 08.00.05- Орловская региональная академия государственной службы — Орел, 2006. — 19с.
4. Рудика О.В. Розвиток інноваційного потенціалу підприємства у трансформаційній економіці: Автореф. дис.. канд. екон. наук: 08.06.01- Харківський національний економічний ун-т. — Харків, 2006. — 22с.
5. Русінова О.С. Організаційно-економічний механізм управління витратами інноваційної діяльності підприємств: Автореф. дис.. канд. екон. наук: 08.02.02-Донецький національний ун-т. — Донецьк, 2006. — 20с.
6. Соболева Т.О. Управління формуванням та реалізацією інноваційного потенціалу підприємства (за матеріалами фармацевтичних підприємств України) : Автореф. дис.. канд. екон. наук: 08.00.04 -Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана— Київ, 2008. — 20с.
7. Станіславик О.В. Теоретико-методичні основи оцінювання інноваційного потенціалу промислових підприємств (на прикладі машинобудування): Автореф. дис.. канд. екон. наук: 08.00.04 - Одеський національний політехнічний університет— Одеса, 2008. — 20с.
8. Фесенко І.А. Економічна оцінка інноваційного потенціалу вугледобувних підприємств: Автореф. дис.. канд. екон. наук: 08.06.01 - Східноукраїнський національний ун-т. — Луганськ, 2003. — 19с.
9. Шевченко А.В. Організаційно-економічний механізм управління перспективним розвитком інноваційної діяльності підприємства: Автореф. дис.. канд. екон. наук: 08.06.01 - Національний авіаційний університет — Київ, 2006. — 23с.
10. Яковлева Н.Г. Організаційно-економічний механізм управління інноваційним потенціалом відкритих акціонерних товариств: Автореф. дис.. канд. екон. наук: 08.06.01-Київський національний торговельно-економічний ун-т. — Київ, 2006. — 22с.
11. Автореферати дисертацій: електронна наукова бібліотека НБУВ (Електрон. ресурс) / Спосіб доступу: URL: <http://www.nbuv.gov.ua/eb/>. — Загол. з екрана.
12. Державний комітет статистики України (Електрон. ресурс)/ Спосіб доступу: URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. — Загол. з екрана.

Рекомендовано до друку:

д.е.н., проф. Галушко О.С., 20.05.2009

Надійшла до редакції:

30.03.2009